

Jan Martens in *Ode to the attempt* (2014), Foto Phile Deprez.

[K] **DE UNDERDOGLICHAMEN VAN
CHOREOGRAAF JAN MARTENS**

"Inconnu mais plus pour longtemps!", zo voorspelde de Franse krant *Le Monde* in het voorjaar van 2015 enthousiast over choreograaf Jan Martens. Inmiddels is de internationale doorbraak van deze eenendertigjarige Vlaming inderdaad een feit. In korte tijd wist hij een indrukwekkend oeuvre op te bouwen – acht choreografieën in vijf jaar – waarmee hij de hele wereld rondreist, van Parijs tot Vancouver, van Zagreb tot Oslo, van Potsdam tot New York. Ook in Nederland en België veroverde Martens de harten en hoofden van publiek en critici. Zijn kracht? Martens streeft niet naar choreografische hoogstandjes, maar gaat consequent op zoek naar de mens achter de danser. In intieme en vaak minimalistisch uitgevoerde portretten daagt de choreograaf het publiek zowel intellectueel als emotioneel uit. Succesvol balanceert hij op de dunne lijn tussen abstractie en identificatie, tussen concept en emotie. Dat leverde Martens – naast lovende recensies en een indrukwekkende lijst speelplekken en (co)producenten – ook al enkele prijzen op. In 2013 won hij de Dansprijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant. In juli 2015 ontving hij de Charlotte Köhler Prijs (de aanmoedigingsprijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds voor getalenteerde

makers onder de 35 jaar), uitgereikt tijdens de Young Talent Awards in Amsterdam.

Ondanks deze bekroning als "jong talent" omschrijft Martens zichzelf als een laatbloeiër. Zijn opleiding aan de Fontys Dansacademie in Tilburg startte hij met maar weinig ervaring, laat staan enige scholing in de (neo)klassieke danstraditie die in Nederland nog altijd dominant is. Deze traditie ligt Martens niet, zo vertrouwde hij onlangs nog toe aan de *Vancouver Sun* tijdens een Noord-Amerikaanse tournee: *"It was all about line and beauty, but I felt I could communicate with my body too, the underdog body. (...) There is a big variety in my dancers: who they are, what their bodies look like. It is not a corps de ballet."* De overtuiging dat je ook met een imperfect lichaam kunt communiceren op het toneel vormt sindsdien Martens' uitgangspunt.

In 2006 studeerde Martens af aan de opleiding Dans van het Artesis Koninklijk Conservatorium in Antwerpen. Hij ging eerst aan de slag als performer bij verschillende choreografen, onder wie Ann Van den Broek (zie *Ons Erfdeel* 1/2016), United-C, Mor Shani en Koen De Preter. In 2009 startte Martens met zijn eigen choreografisch werk. Zijn eerste grote productie, *I can ride a horse whilst juggling so marry me* uit 2010, toont een portret van een generatie jonge vrouwen. De performance is rauw, fragiel en grappig – zoals de titel al doet

Truus Bronkhorst in *She was a visitor* (2013/4) van Jan Martens, Foto Leo van Velzen.

vermoeden – en houdt het midden tussen dans en theater.

In 2011 volgden twee liefdesduetten: *a small guide on how to treat your lifetime companion* en *sweat baby sweat*, die een tijdlang werden vertoond als dubbelvoorstelling onder de titel *To love duets*. Een treffende titel, want liefde als werkwoord mag hier letterlijk genomen worden. Beide duetten zijn een onderzoek naar de clichés van een liefdesrelatie tussen man en vrouw. De keuze voor dit thema illustreert de ambitie en bravoure van Martens. Denken iets toe te kunnen voegen aan de canon over de liefde, ondanks het gevaar van een *déjà vu* dat op de loer ligt: daarvoor is lef nodig. “Ik werk graag met clichés”, aldus Martens zelf in *De Morgen*. “Op het ene moment bevestig ik die, op het andere moment haal ik ze onderuit. Dat levert een bewuste dualiteit op die het publiek soms in vertwijfeling brengt. Is wat we zien een doorvoeld duet of eerder een parodie erop?”

In *sweat baby sweat* bijvoorbeeld dansen Kimmy Ligtoet en Steven Michel een traag en sober liefdesduet. Ze kunnen en willen elkaar niet loslaten, ze zijn letterlijk en figuurlijk aan elkaar vastgekleefd. De fysieke inspanning van deze acrobatische verstrengeling is zichtbaar: zwetende lijven en trillende spieren. De interpretatie is aan het publiek. Is dit een liefdevolle omhelzing of een verstikkende wurggreep? De tekstprojectie *As long as you are here*,

I am too is evenmin rechtlijnig te duiden, net als de citaten uit sentimentele liefdesliedjes die op de achtergrond worden geprojecteerd. Het resultaat is een ontroerende en herkenbare voorstelling: is samen wel altijd beter dan alleen? Eenzelfde evenwicht tussen dansen en vertellen, tussen abstractie en herkenbare anekdotiek biedt *A small guide on how to treat your lifetime companion*. In amper dertig minuten zegt Martens alles wat er gezegd kan worden over de liefde, zonder in letterlijke uitbeelding te vervallen.

In 2013 maakte Martens samen met theatermaker Peter Seynaeve – die eerder al als zijn coach optrad – de voorstelling *Victor*, opnieuw een intiem portret van een relatie, maar dit keer tussen een jongen en een man. Martens en Seynaeve tonen zich meesters in het suggereren van betekenis. *Victor* legt op een radicale manier de verantwoordelijkheid bij de toeschouwer. De relatie tussen jongen en man wordt namelijk nergens expliciet gedefinieerd. Polyfone mannenstemmen op de achtergrond doen denken aan seminarie en sacristie, maar onze door pedofilieschandalen vertroebelde blik ziet wellicht meer dan er is. Dit prachtige duet over hedendaags mannengevaar is actueel en relevant, maar vooral bedwelmend mooi en intens. Een complex sociaal scenario wordt in al zijn dubbelzinnigheid en tegenstrijdigheid ontrafeld.

In *Dialogue* (2013) raakt Martens het meest expliciet aan het thema van de onconventionele schoonheid. *Dialogue* is een bundeling van twee solo's – *BIS* en *La Bête* – voor de Nederlandse danseres Truus Bronkhorst en de Vlaamse actrice Joke Emmers, twee vrouwen met een lichaam dat niet aan het heersende schoonheidsideaal voldoet. Opnieuw zet Martens zijn dansers als herkenbare en intrigerende mensen van vlees en bloed op het toneel. De toen 61-jarige Bronkhorst, decennialang de vaandeldraagster van de expressionistische dans in Nederland, toont vooral agressie en verwarring. Even puur, maar hoopvoller, is de performance van Emmers. Met Bronkhorst werkte Martens nogmaals samen in *She was a visitor* (2013/14), waarbij ook de Vlaamse choreograaf Marc Vanrunxt (zie *Ons Erfdeel* 4/2010) betrokken was.

Zijn volgende choreografie, *The dog days are over* (2014), vormde zijn eerste groepswork sinds zijn debuut. Startpunt is een quote van de Amerikaanse fotograaf Philippe Halsman uit 1958: “When you ask a person to jump, his attention is mostly directed toward the act of jumping and the mask falls so that the real person appears.” Martens probeert de mens achter zijn dansers te onthullen door hun complexe en zeer vermoeiende sprongbewegingen te laten uitvoeren. Fouten zijn onvermijdelijk: hun masker valt af. De onophoudelijke uitputting van de dansers brengt de toeschouwer in een trance en roept tegelijk gêne op:

wat doe ik hier als onbeschaamd voyeur van zoveel vrijwillig lijden? Opnieuw toont Martens zich een choreograaf met lef. Hij ontmantelt met *The dog days are over* “de kijkmechanismen van het theater en de zucht naar entertainment, om de scène weer op te eisen als plek van ontmoeting van mens tot mens”, zoals *De Standaard* schreef.

In hetzelfde jaar maakte Martens voor zichzelf de solo *Ode to the attempt*. Boodschap: proberen iets te bereiken is bijna mooier dan het bereiken zelf. In een collageachtig zelfportret stelt hij zich vol humor én melancholie de vraag: ben ik deel van een nieuwe generatie gedomineerd door selfies en Facebook? Dit lichtvoetige zelfportret vormt een opstapje voor zijn volgende grote project: *The Common People* (première: mei 2016 in tanzhaus nrw Düsseldorf). *The Common People* is een sociaal experiment, workshop én performance in één. Samen met regisseur Lukas Dhont en vijftig inwoners van de stad creëert Martens een voorstelling waarin “gewone mensen” op het toneel een eerste ontmoeting hebben met een onbekende. Zijn motivatie is expliciet politiek: het podium moet weer deel uitmaken van de samenleving. Martens wil mensen losrukken van hun scherm en fysieke ontmoetingen tot stand brengen.

Met *The Common People* creëert Martens opnieuw tijd om mensen en hun gedragingen te observeren. De tijd nemen om in te zoomen vormt een rode

Scènebeeld uit *The dog days are over* (2014) van Jan Martens, Foto Piet Goethals.

draad in zijn oeuvre. Traagheid en reflectie zijn zaken die in onze huidige samenleving dreigen te verdwijnen, zo stelt de choreograaf, en daar wil hij op het podium wél de ruimte voor creëren. Martens is niet op zoek naar een eigen bewegingstaal, maar kiest een concept of idee en vervormt en hergebruikt bestaande idiomen om zijn verhaal te vertellen. Menselijkheid, met zijn zachte én scherpe kantjes, staat voor de choreograaf Martens steeds opnieuw centraal, net als de onconventionele schoonheid van underdog-lichamen. “Perfectie is saai”, luidt niet voor niets het motto op zijn website.

MARLEEN BROCK

www.janmartens.com